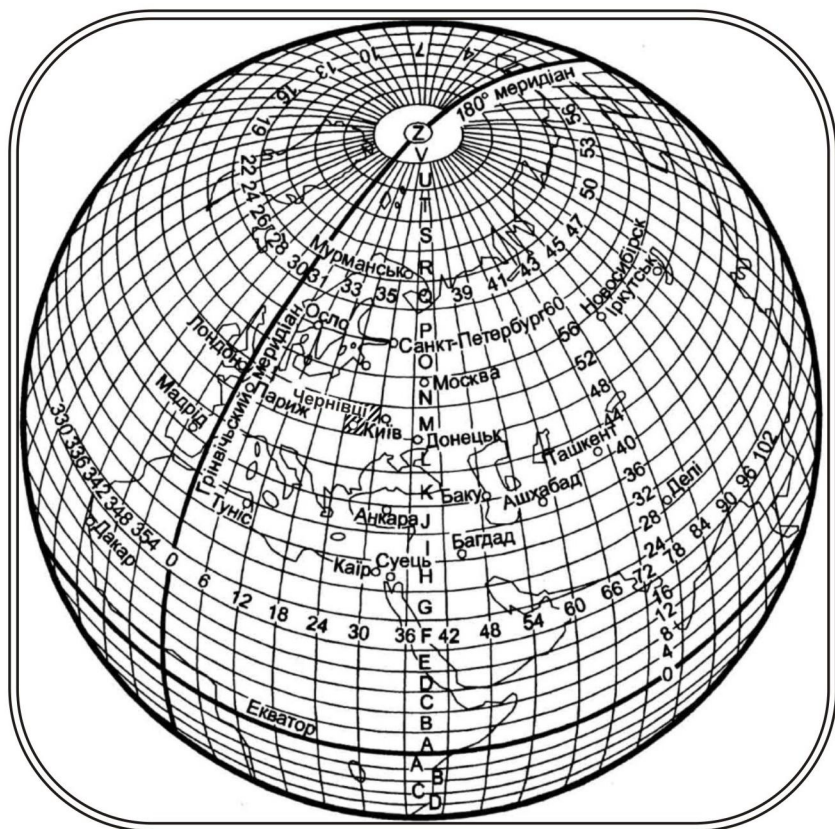

ТОПОГРАФІЯ

з основами геодезії

методичний посібник

ТОПОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ГЕОДЕЗІЇ

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ТОПОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ГЕОДЕЗІЇ

методичний посібник

Укладачі: Дарчук К. В.
Мельник А. А.

Чернівці
Чернівецький національний університет
2016

УДК 528.4:528(075.8)

ББК 26.12я73

Т 583

Друкується за ухвалою вченої ради
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(протокол № 3 від 28.03.2016 р.)

Рецензенти:

Березка І. С., кандидат географічних наук, доцент кафедри геодезії, картографії та управління територіями (Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича).

Бецик В. О., заступник директора ДП “Чернівецький інститут землеустрою”.

Топографія з основами геодезії : методичний
Т 583 посібник. / укл. : К. В. Дарчук, А. А. Мельник. –
Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. – 152 с.

Видання відповідає навчальній програмі курсу “Топографія з основами геодезії” й відображає основні теоретичні та практичні питання, які сприятимуть успішному і швидкому засвоєнню матеріалу.

Наведено комплекс практичних завдань для самостійного опрацювання, доповнених теоретичним матеріалом.

Для студентів базового напрямку “Геодезія, картографія та землеустрій”, а також інших напрямів, які вивчають топографо-геодезичні дисципліни.

ББК 26.12я73

УДК 528.4:528(075.8)

© Чернівецький національний
університет, 2016

Зміст

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 1. РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ НА МАСШТАБИ	6
<i>Завдання 1.</i> Визначення числового масштабу карти за іменованим.....	7
<i>Завдання 2.</i> Визначення іменованого масштабу карти за числовим	7
<i>Завдання 3.</i> Визначення довжини горизонтального прокладення на місцевості	8
<i>Завдання 4.</i> Визначення довжини лінії на карті, якщо відома її горизонтальна проекція на місцевості	8
<i>Завдання 5.</i> Визначення масштабу карти за відомою довжиною відрізка	8
<i>Завдання 6.</i> Визначення граничної точності масштабів	9
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 2. ВИЗНАЧЕННЯ ДОВЖИН ЛІНІЙ ЗА КАРТОЮ ТА ПОБУДОВА МАСШТАБІВ	9
<i>Завдання 1.</i> Визначення довжин прямих ліній за картою	10
<i>Завдання 2.</i> Визначення довжин ламаних ліній за картою	11
<i>Завдання 3.</i> Визначення довжин звивистих ліній за картою	12
<i>Завдання 4.</i> Побудова лінійного масштабу та відкладання на ньому відрізків.....	14
<i>Завдання 5.</i> Побудова поперечного масштабу та відкладання на ньому відрізків	15
<i>Завдання 6.</i> Використання поперечного масштабу та відкладання на ньому відрізків	17
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 3. УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ ТА ПЛАНІВ	18
<i>Завдання 1.</i> Ознайомлення з умовними знаками.....	19
<i>Завдання 2.</i> Викреслення умовних знаків	23
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 4. ВИЗНАЧЕННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ І ПРЯМОКУТНИХ КООРДИНАТ ТОЧКИ	23
<i>Завдання 1.</i> Визначення географічних координат точки місцевості за топографічною картою	24
<i>Завдання 2.</i> Визначення положення точки на топографічній карті, за її географічними координатами	27

<i>Завдання 3.</i> Визначити прямокутних координат точки місцевості за топографічною картою	28
<i>Завдання 4.</i> Визначення положення точки на топографічній карті, за її прямокутними координати	31
<i>Завдання 5.</i> Визначення довжини відрізка по топографічній карті за допомогою прямокутних координат	31
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 5. ОРІЄНТУВАННЯ ЛІНІЙ	33
<i>Завдання 1.</i> Визначення дирекційного кута за топографічною картою.	34
<i>Завдання 2.</i> Визначення положення точки на топографічній карті, за її полярними координатами.	36
<i>Завдання 3.</i> Перехід від дирекційного кута до істинного азимута.	38
<i>Завдання 4.</i> Перехід від дирекційного кута та істинного азимута до магнітного.....	39
<i>Завдання 5.</i> Визначення осьового румба за топографічною картою та перехід до нього.	42
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 6. ОСНОВНІ ГЕОДЕЗИЧНІ ЗАДАЧІ	44
<i>Завдання 1.</i> Розв'язання прямої геодезичної задачі.	45
<i>Завдання 2.</i> Розв'язання оберненої геодезичної задачі.	46
<i>Завдання 3.</i> Розв'язання трикутника.....	51
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 7. РОЗГРАФЛЕННЯ ТА НОМЕНКЛАТУРА ТОПОГРАФІЧНИХ КАРТ ТА ПЛАНІВ	55
<i>Завдання 1.</i> Визначення номенклатури суміжних аркушів карти, якщо відома його номенклатура.....	60
<i>Завдання 2.</i> Визначення номенклатури суміжних аркушів плану, якщо відома його номенклатура.	60
<i>Завдання 3.</i> Визначення номенклатури аркуша карти, на якому знаходиться об'єкт із відомими географічними координатами.....	61
<i>Завдання 4.</i> Визначення номенклатури аркуша плану, на якому знаходиться об'єкт із відомими географічними координатами.....	63
<i>Завдання 5.</i> Розрахунок географічних координат (широти B та довготи L) вершин кутів рамки аркуша карти, якщо відома її номенклатура	64
<i>Завдання 6.</i> Розрахунок географічних координат (широти B та довготи L) вершин кутів рамки аркуша плану, якщо відома його номенклатура.....	65

<i>Завдання 7.</i> Визначення номенклатури суміжних аркушів планшета масштабу 1:500, якщо відомо схему розграфлення планшетів.....	66
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 8. ВИЗНАЧЕННЯ ПЛОЩІ НА КАРТАХ ТА ПЛАНАХ	68
<i>Завдання 1.</i> Визначення площі об'єкта графічним способом за допомогою квадратної палетки.....	69
<i>Завдання 2.</i> Визначення площі об'єкта графічним способом за допомогою лінійної палетки.....	72
<i>Завдання 3.</i> Визначення площі об'єкта графічним способом за допомогою геометричних побудов.....	74
<i>Завдання 4.</i> Визначення площі об'єкта аналітичним способом.....	77
<i>Завдання 5.</i> Визначення площі об'єкта механічним способом.....	79
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 9. ВИЗНАЧЕННЯ ОРОГРАФІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МІСЦЕВОСТІ ЗА ТОПОГРАФІЧНОЮ КАРТОЮ	82
<i>Завдання 1.</i> Зображення рельєфу на топографічних картах та планах.....	83
<i>Завдання 2.</i> Визначення за картою абсолютних висот точок місцевості.....	85
<i>Завдання 3.</i> Визначення на карті відносних перевищень між точками місцевості.....	88
<i>Завдання 4.</i> Побудова профілю місцевості за заданим напрямком.....	89
<i>Завдання 5.</i> Визначення стрімкості схилів та їх форми.....	91
<i>Завдання 6.</i> Викреслювання горизонталей за відмітками висот.....	93
ЗАВДАННЯ ДО ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ	97
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	148
ДЛЯ ПРИМІТОК.....	149

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 1 РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ НА МАСШТАБИ

Мета: ознайомитись з основними принципами визначення масштабів топографічних карт і планів.

Матеріальне забезпечення: індивідуальні завдання, мікрокалькулятори, робочий зошит, наочність, комплекти навчальних топографічних карт.

Вміння і навички, набуті під час виконання лабораторної роботи:

- розрізнення масштабів різного виду;
- дії з числовими величинами з метою визначення масштабу карти, довжини горизонтального прокладення та відрізка;
- визначення масштабу топографічних карт за кілометровою сіткою.

Рекомендована література: [2; 3; 6; 9].

Методичні рекомендації до виконання роботи:

Ступінь зменшення ліній на карті (плані) відносно горизонтальних прокладень відповідних їм ліній на місцевості називається **масштабом** карти (плану). **Горизонтальне прокладення** (d) (рис. 1.1) – це проекція похилої довжини лінії (D) між двома точками (AB) на горизонтальну площину (AC).

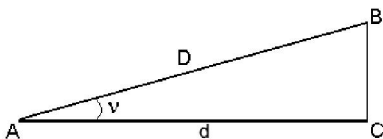

Рис. 1.1. Горизонтальна проекція похилої лінії

Карта – це побудоване в картографічній проекції зменшене, узагальнене зображення поверхні Землі (позаземного простору), що відображає розташовані на них об'єкти в певній системі умовних позначень. Топографічні карти видаються у масштабах 1:1 000 000, 1:500 000, 1:200 000, 1:100 000, 1:50 000, 1:25 000, 1:10 000.

Планом називається зображення порівняно невеликих ділянок місцевості, побудоване на площині в ортогональній проекції без врахування кривизни Землі. Плани складаються в масштабах 1:5 000, 1:2 000, 1:1 000, 1:500.

Масштаб карти (плану) можна визначити за допомогою:

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

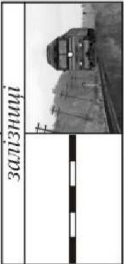

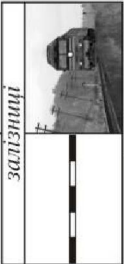

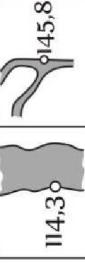

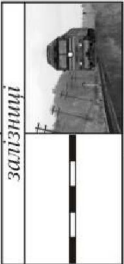

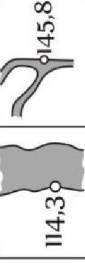

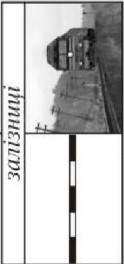

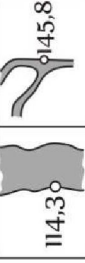

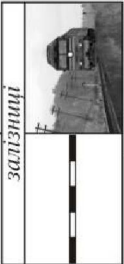

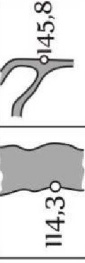
МАСШТАБНІ	НАПВМАСШТАБНІ	ПОЗАМАСШТАБНІ	ПОЯСНЮВАЛЬНІ
Площинні	Лінійні	Точкові	Доповнюючі
 квартали із забудовою 	 залізниця 	 окремі дерева 	назви поселень ЧЕРНІВЦІ ХОТИН відмітки урізів води 114,3 145,8
 водні об'єкти 	 шосейні дороги 	 вітряки 	характеристика лісових кварталів Бук Φ 25 30 сосна Φ 0,30 6 0,42 7 підписи горизонталей 120
 виноградники 	 ґрунтові дороги 	 аеродроми 	характеристика лісових кварталів Бук Φ 25 30 сосна Φ 0,30 6 0,42 7 підписи горизонталей 120
 вирудлені ліси 	 канали 	 заводські труби 	характеристика лісових кварталів Бук Φ 25 30 сосна Φ 0,30 6 0,42 7 підписи горизонталей 120
 рілля 	 мости 	 церкви 	характеристика лісових кварталів Бук Φ 25 30 сосна Φ 0,30 6 0,42 7 підписи горизонталей 120

Рис. 3. 1. Види умовних позначень

послідовності дії (рис. 5.9):

1) прямою лінією з'єднують точки *A* та *B* на карті;

2) провести через заданий об'єкт пряму, яка паралельна вертикальній лінії кілометрової сітки;

3) орієнтують транспортир на захід (оскільки задана лінія направлена на північний-захід) та встановлюють його центр ("О") в точку *B*, а початкові поділки ($0^{\circ}-0^{\circ}$) на транспортирі суміщають з північним та південним напрямками кілометрової сітки;

4) проти руху годинникової стрілки, від північного напрямку координатної лінії (так як задана лінія орієнтована на північний-захід), відраховують кількість градусних поділок та на око визначають кількість мінут осьового румба ($\gamma = 57^{\circ}15'$);

5) отриманий результат доповнюють додатковими позначками:

$$\gamma_{BA} = 57^{\circ}15' - \text{Пн-Зх (IV)}.$$

При відомих величинах дирекційного кута або азимута шуканої лінії досить зручне використання зв'язку між ними та румбами. Так, у табл. 5.1 зазначені формули переходу від дирекційного кута (рис. 5.1) до румба (рис. 5.8).

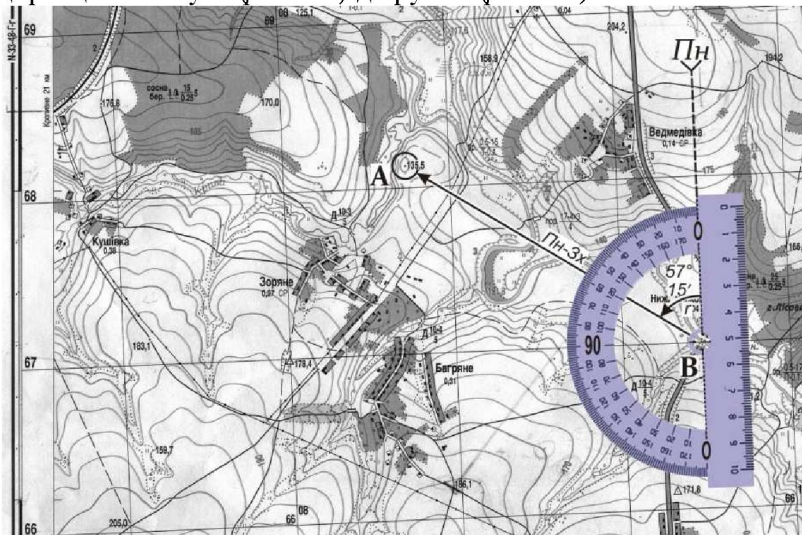

Рис. 5.9. Визначення румбів за топографічною картою

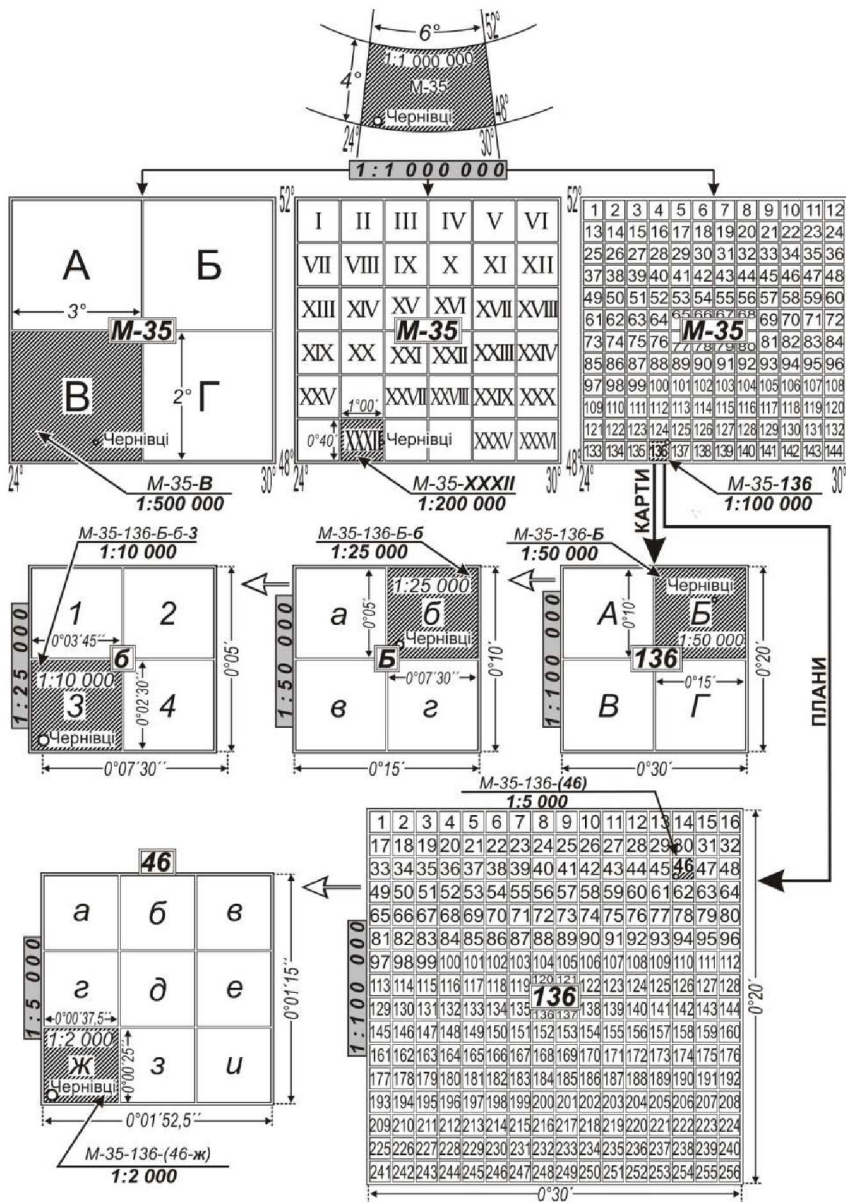

Рис. 7.3. Розграфлення топографічних карт та планів масштабного ряду 1:1 000 000 – 1:2 000

Навчальне видання

Укладачі *Дарчук Костянтин Вікторович*
Мельник Антон Анатолійович

ТОПОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ГЕОДЕЗІЇ
методичний посібник

Відповідальний за випуск *Сухий П. О.*

Літературний редактор *Колодій О. В.*

Комп'ютерний набір *Дарчук К. В.*

Підписано до друку 28.03.2016. Формат 60 x 84/16.
Папір офсетний. Друк різнографічний. Ум.-друк. арк. 9,0.
Обл.-вид. арк. 3,5. Тираж 100. Зам. Н-025.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.